

בזכות הזהות

הספרייה להגות דמוקרטית:

מיכאל אורן – שישה ימים של מלחמה (עם הוצאת דביר)

ג'ון אליס – נגד הדקונסטרוקציה

פול ברמן – כוח והאידיאליסטים: מנהיגי מרד הסטודנטים בשלטון

אדריאן הייסטינגס – בנייתן של אומות: התנ"ך והיווצרות מדינות הלאום

סמואל הנטינגטון – התנגשות הציביליזציות

מיכאל וולצר – לאומיות ואוניברסליזם

איב שארל זרקא – פרט נאצי בהגותו של קרל שמיט

צ'רלס טיילור – מועקת המודרניות

תומס סואל – יסודות הכלכלה: מדריך לאזרח

תומס סואל – עימות בין השקפות

אלן פינקלקראוט – בשם האחר: הרהורים על האנטישמיות שבפתח

מרטין לותר קינג הבן ואחרים – איציות ודמוקרטיה

הנרי קיסינג'ר – דיפלומטיה

הנרי קיסינג'ר – משבר: ניהול מדיניות החוץ במלחמת יום כיפור וביציאה

מווייטנאם

ארווינג קריסטול – מחשבות על השמרנות החדשה

נתן שרנסקי – יתרון הדמוקרטיה

© כל הזכויות שמורות

הספרייה להגות דמוקרטית

נתן שרנסקי

עם שירה וולוסקייוויס

בזכות הזהות

תפקידה החיוני בהגנה על הדמוקרטיה

תרגום שאול לוי

הוצאת שלם, ירושלים התשע"א

Defending Identity
Its Indispensable Role in Protecting Democracy
Natan Sharansky with Shira Wolosky Weiss

עורך המהדורה האנגלית: רון דרמר

עורכת סדרה: יעל חזוני
עורך התרגום: יוני ויינריב־שריג
עורכת לשון: כנרת עזריאל
מפתח: יעל ולדמן
הפקה: מרינה פיליפודי
סדר ועימוד: רוגית גולדברג

© 2011

כל הזכויות של המהדורה העברית
שמורות למרכז שלם, רחוב יהושע בן נון 13, ירושלים
Copyright © 2008 by Natan Sharansky and Shira Wolosky Weiss
First published in the United States by PublicAffairs,
a member of the Perseus Books Group.

עיצוב עטיפה: אריקה הלבני

הפצה:

מרכז שלם, רחוב יהושע בן נון 13, ירושלים
טל' 560-5555 (02), פקס 560-5578 (02)
www.shalempress.co.il
דואר אלקטרוני: shalemorder@shalem.org.il

מסת"ב 978-965-7052-83-9 ISBN

דאנאקוד 496-1090

Printed in Israel

לילדינו

תוכן העניינים

ט	אל הקורא הישראלי
יב	פתח דבר
1	פרק א דמוקרטיה וזהות
14	פרק ב גילוי הזהות
34	פרק ג ההתקפה על הזהות
63	פרק ד פוסט־זהות וקריסת זכויות האדם
80	פרק ה זהות במרחב הציבורי
112	פרק ו אלטנוילנד: בצומת הזהות והדמוקרטיה
133	פרק ז להגנת מדינת הלאום
159	פרק ח שלום או מלחמה
174	סיכום: כריתת ברית חדשה
183	הערות
194	דברי תודה
196	ביבליוגרפיה
205	מפתח

אל הקורא הישראלי

ה מחשבה האנושית, וגם ההיסטוריה, מתפתחות כתוצאה מדיאלוג מתמיד בין התיאוריה ובין עולם המעשה. בחיי שלי, השפעת עולם המעשה על התיאוריה מובהקת במיוחד – התיאוריה בספר זה ובספר הקודם יתרון הדמוקרטיה אינה אלא ניסיון להמחיש את השיעורים החשובים שלמדתי כלוחם חופש וציוני בכרית-המועצות, וכפעיל עלייה ופוליטיקאי בישראל. המסקנה המרכזית שלי מכל ההתנסויות הללו היא שלאדם באשר הוא אדם יש שני צרכים בסיסיים – הצורך להיות חופשי והצורך להרגיש שייך, או במילים אחרות הצורך בחירות והצורך בזהות. בספריי ניסיתי לנסח מסקנה זו, ולטעון כי שני רצונות אלו יכולים לשלול זה את זה – או לחזק זה את זה. האתגר העומד בפני בני האדם כאינדיבידואלים וכחברה הוא לאפשר לרצונות אלו לפעול יחד ולחזק זה את זה, ולא להפך. התנגדות לגישה זו באה בעיקר מצד אלה השוללים את האוניברסליות של שני הרצונות האלה: המצדדים בריאל פוליטיק טוענים שתשוקת החירות זרה לכמה תרבויות; תומכי הפוסט-מודרניזם בטוחים כי זהויות חזקות מאיימות על הערכים המערביים ועל הדמוקרטיה בכלל. בשלוש השנים שחלפו מאז נכתב הספר

השתנתה המציאות ללא הכר והדיאלוג בין הפרקטיקה לתיאוריה נמשך במלוא עוֹזו. האירועים הדרמטיים המתחוללים במדינות המזרח התיכון הוכיחו כי אכן כל אדם, מוסלמי או נוצרי, אירופי או ערבי, רוצה להיות חופשי. המציאות מוכיחה כי משטרים רודניים המבוססים על פחד וטרור הכרח הוא שיסבלו מחוסר יציבות מעשית, ולא רק מחולשה תיאורטית. עצם העובדה כי מיליוני אנשים בתוניס, במצרים, בלוב ובמדינות אחרות כבר נלחמים על חירותם נגד רודנות ועריצות מוכיחה כי הטענה ה"ריאל פוליטית" שבצמי המזרח התיכון שולטים דיקטטורים מושחתים משום שזה "מתאים לתרבות שלהם" או משום שזה בעצם מה שהם רוצים אינה אלא גזענות.

בספר שלפניכם אני כותב על הסכנות האורכות לאירופה כתוצאה ממדיניות מכוונת להחלשת זהותה. היום לא רק סופרים ואינטלקטואלים יחידים המצוטטים בספר זה מדברים על כך – גם מנהיגיהן של גרמניה, בריטניה, צרפת ומדינות אחרות מכריזים בפומבי כי הגישה הפוסט־מודרנית והרב־תרבותיות נכשלו במאבקן על ערכי הדמוקרטיה המערבית. אך על אף חשיבותו הרבה של הוויכוח על הקשר ההכרחי בין חירות וזהות לאירופה, הוא חשוב עוד יותר לישראל, בייחוד לאור העובדה שההתקפות על עצם הרעיון של מדינה יהודית ודמוקרטית ועל עצם הלגיטימיות שלה הולכות ומתעצמות לא רק בקרב שונאי ישראל אלא גם בקרב היהודים עצמם.

שנה לאחר סיום כתיבת הספר הזה נקרתה לידי ההזדמנות לנסות ליישם במציאות את הרעיונות שהועלו בו. קיבלתי על עצמי את תפקיד יושב ראש הסוכנות היהודית, מתוך כוונה להנהיג שינוי בסיסי בסדרי העדיפות ובחשיבה, ולהעמיד את נושא הזהות היהודית כבסיס לכל פעולות הארגון. יותר מאי פעם אני משוכנע כי הדרך היחידה להתמודד עם האתגרים שהעם היהודי מתמודד עמם היא חיזוק הזהות היהודית. רק זהות חזקה תמנע התבוללות, תחזק את הקשר לישראל ולעם היהודי, תביא לגידול בעלייה מהעולם החופשי, וגם – אני בטוח – תאפשר פעולה לתיקון עולם, חתירה לעולם טוב יותר. כפי שהייתי

יא

אל הקורא הישראלי

יהודי-ציוני גאה היא שאפשרה לי להילחם למען זכויות האדם ברוסיה, כך אני משוכנע שנוער יהודי הקשור לשורשיו, לעמו ולמולדתו, יוכל לתרום יותר לעולם צודק וטוב יותר.

אני רוצה להודות למרכז שלם שבין כתליו נולד ונכתב הספר הזה, על האווירה המפרה, על הדיונים המעמיקים ועל היזמה לתרגם את הספר לעברית.

בר־מזל כפליים

הייתי בר־מזל מאוד – בעצם בר־מזל כפליים. נשללו ממני גם זהות גם חופש, ופתאום גיליתי את שניהם בו בזמן. נעשיתי דיסידנט פעיל בנושא זכויות האדם ופעיל לזכויות יהודים כמעט בעת ובעונה אחת, ובצורה שגרמה לניסיון האחד להעצים את משנהו, כך שכל אחד מהם היה למקור כוח.

ברית־המועצות נבנתה על אידיאולוגיה של קומוניזם. מנהיגי המהפכה הקומוניסטית בשנת 1917 דיברו על עולם אוטופי שכולם בו שווים ואין בו ניצול של אדם בידי חברו. כדי למנוע ניצול, היה צריך למחות את כל ההבדלים. הבדלים, אמרו הקומוניסטים, יוצרים אי־צדק ומלחמות. קרל מרקס ראה בדת אופיום להמונים, אמתלה לניצול ולמניפולציה. בלאומיות ראה מעין דעה קדומה המשמשת בידי הבורגנים לארגון מלחמות ולניצול הפרולטריון, דעה קדומה המסיחה את דעתם של הפרולטרים ממלחמת המעמדות. והרכוש הפרטי היה הביטוי הגלוי ביותר של ניצול זה.

בשם השוויון הקומוניסטי היה הכרח לעקור מן השורש את כל הדעות הקדומות ולהסיר את כל המחסומים הללו. צריך היה למחות את כל הזהויות כדי שזהות חדשה, המושתתת על הסולידריות של הפועלים, תשמש בסיס לעולם חדש שכולם בו שווים ומאושרים. עשרות שנים לפני שג'ון לנון שר על עולם ללא אומות ודתות, ולדימיר לנין פעל להקמתו של עולם כזה. אמנם הובן מלכתחילה שיהיה צורך לסלק קבוצות קטנות של אויבי מעמד העובדים, כגון הקפיטליסטים, שעמדו בדרכו של חלום השוויון הגדול הזה. אבל לנין התעקש שמדובר במחיר פשוט שראוי לשלם בתמורה ליצירת גן עדן.

בפועל, כדי ליישם את האידיאולוגיה הגדולה הזאת, כדי לדאוג להצלחת הרעיון, קבוצות קטנות של אויבי השיטה הפכו עד מהרה

לקבוצות גדולות. המשטר הרג תחילה מאות, אחר כך אלפים ועשרות אלפים, אחר כך מאות אלפים, ולבסוף מיליונים ועשרות מיליונים. אבל זהות ממאנת להיכחד בקלות. והיהודים, כפי שהייתי עתיד לגלות, בורכו בזהות חזקה במיוחד.

נולדתי בשנת 1948 אל החברה ההרסנית הזאת, שעשרות מיליונים נרצחו בה, גורשו, הוגלו לסיביר, הורעבו למוות או הושלכו אל הגולאג. עוד מאה וחמישים מיליון נשלטו בכוח הפחד, מתמחים באמנות החשיבה הכפולה.

הייתי יהודי סובייטי מתבולל טיפוסי. כמי שחי בארץ החשיבה הכפולה, פעלתי כמו כולם, התנהגתי ודיברתי כמותם, ניסיתי להחניק כל מחשבה עצמאית אפילו בתוכי פנימה. לא ידעתי דבר על הדת היהודית, על תולדות העם ותרבותו או על ישראל. אף על פי שכל ילדותי ונעוריי עברו עליי באוקראינה בלב שדות הקטל של השואה, לא ידעתי דבר על השואה. ידעתי שאחדים מקרוביי נהרגו, אבל לא כחלק מהשמדת עם נרחבת, אלא כקרבתיה של מתקפה על רוסיה הסובייטית.

הדבר היהודי היחיד בחיי היה האנטישמיות. השורה החמישית בתעודת הזהות, שבה נכתב הלאום, הבטיחה שלעולם לא תשכח את מוצאך עד תום. השורה הזאת הביאה עמה גם הגבלות – בלימודים, בעבודה, בקידום – גם חשדות. להיותו של אדם יהודי הייתה אפוא קונוטציה שלילית בלבד. כדי לעשות את חייהם נוחים יותר ניסו יהודים להימלט אל תוך מגדל שן כלשהו. היה ביכולתם להסתגר בעולם השחמט, בעולם המדע או בעולם המוסיקה, ולהביא מידה של ביטחון לחייהם.

למדתי במכון היוקרתי לפיזיקה ולטכנולוגיה במוסקבה, מקום שהיה רחוק מאוד מעיסוקים פוליטיים, שהבטיח מפלט בעולם של רעיונות טהורים ואמיתות מדעיות נצחיות. כרבים אחרים, ראיתי בעצמי אזרח סובייטי, חסר תרבות מוגדרת ושורשים מוגדרים. לא הייתה לי זהות אחרת ועל כן אף לא מקור כוח עצמאי שיוכל לאפשר לי לעמוד בפני כוחה הניכר של המדינה הסובייטית.

ואז התרחש שינוי דרמטי: מלחמת ששת הימים בשנת 1967. לפתע פתאום ישראל השיגה ניצחון גדול, והמשטר הסובייטי, שסיפק נשק ומומחים לאויבי ישראל וכבר החל לחגוג את חורבנה, הושפל עד עפר. השנאה היוקדת לישראל נותרה בעינה, אך נוספה לה מידה של כבוד מסויג, אפילו בקרב אנטישמים. אחרי הכל, רחשו כבוד לכוח בגן העדן הקומוניסטי. בכרית-המועצות שלפני 1967, הכינוי יהודי נחשב על פי רוב עלבון. אבל אחרי 1967, אפילו הבדיחות על היהודים השתנו כדי לשקף את העמדה שהשתנתה; עתה כבר לא לעגו להם על פחדנותם ועל תאוות הבצע שלהם; עתה ביקרו אותם על חוצפתם.

אפילו יהודים מתבוללים לגמרי הפיקו מן הרגע ההיסטורי הזה משמעות חדשה לעצמם. בין שהדבר מצא חן בעיניהם ובין שלא, מעמדם בחברה הסובייטית נקבע במידת מה בידי ניצחון צבאי שהשיגה מדינה במרחק אלפי קילומטרים. זהות שלא טרחנו לטפח, שהודחקה מזה כמה דורות ולא גרמה לנו דבר מלבד צרות, שבה וזקפה את ראשה פתאום, והחלה להשפיע על חיינו.

רק אז התחלתי ללמוד על זהותי היהודית. ברגע ההוא הבנתי שטעיתי לחשוב שההיסטוריה שלי החלה בשנת 1917 עם הקמת המדינה הסובייטית. התחלתי לקלוט שאני שייך לעם ולהיסטוריה יחידים במינם שראשיתם לפני יותר מאלפיים שנה, שיציאתנו הקדומה מעבדות לחירות מתרחשת גם בדורי שלי, ושהיא נושאת עמה מסר יחיד במינו של קהילה, של חופש ושל תקווה. וברגע שגיליתי את הקשר הזה, את החיבור לתולדותיי ולעמי, גיליתי מקור אדיר של כוח.

אם קודם לכן, בדומה לרבים כל כך מבני-דורי, התכנסתי בעולם המדע האקדמי כדי לברוח מעולם השקרים, כעת התייצבתי אל מול העולם הזה בכוח האמת של זהותי. הזהות החדשה שגיליתי לא בודדה אותי כלל; אדרבה, היא הייתה עתידה לגשר ביני ובין אחרים מרגע שאאזור די אומץ לחדול מחיי החשיכה הכפולה ולחבור לאנשים שדחו גם הם את החיים האלה.

בשנה שלאחר מכן, 1968, קראתי בסמיזדט חיבור מפורסם מאת אנדריי סחרוב.* בחיבור זה² הוא קבל על העדר זכויות האדם בברית המועצות, וניפץ את הטענות המעושות בדבר העליונות הסובייטית בהסבירו מדוע המדע במדינה אינו יכול להתקדם ללא חילופי רעיונות חופשיים. המדען הראשון במעלה בברית המועצות סיכן חיים עתירי זכויות יתר בפסגת הפירמידה הסובייטית כדי לומר את האמת. מכתבו השפיע עליי ועל רבים אחרים בדורי. הוא הראה שניסיונותינו להמוק מן העיסוק בשאלות המוסר היסודיות באמצעות הסתגרות במגדל השן דינם להיכשל. 1968 הייתה גם השנה שבה פלשה ברית המועצות לצ'כוסלובקיה. שבעה דיסידנטים הלכו להפגין בכיכר האדומה – דיסידנטים שהערצנו מאוד את עוז רוחם. להם היה האומץ לומר את שחשבו רבים מאוד מאתנו. אבל עדיין הוספתי לשתוק.

שתיקה זו הופרה ביום שבו החלטתי לבקש אשרת יציאה כדי להגר לישראל. זה הרגע שבו שמתי קץ לקיומי כאזרח סובייטי נאמן, שבו זנחתי את חיי "בורג קטן" במשטר הסובייטי, כדברי סטאלין. בן רגע איבדתי את מעמד, דל ככל שהיה, בחברה הסובייטית. חיסלתי את תקוותי לקריירה, ואנשים רבים החלו להתרחק ממני. אך למרות הצער והמחסור, אותו צעד של היחלצות מעולם החשיבה הכפולה היה חוויה משכרת של שחרור. שני המאבקים – המאבק למען החופש וזכויות האדם, והמאבק לחידוש זהותי היהודית – הצטרפו כמעט בו בזמן לכדי חוויה אחת. מרגע שהתחלתי לומר בפומבי את מה שחשבתי, זכיתי גם בחירות וגם בתכלית. במאבקי על זכותי להגר לישראל, נאבקתי על חירות בסיסית – החופש לבחור היכן אחיה – ונאבקתי גם להעמיק את הקשר לעמי ולהיסטוריה שלי. חיים של צנזורה עצמית בלתי פוסקת הגיעו לקצם בד בבד עם תחילתם של חיים שהזהות מילאה בתוכן. עזיבת עולם החשיבה הכפולה – התחושה הייתה כמו להניח תרמיל

* סמיזדט – עותקים של מאמרים וספרים שהשלטון הקומוניסטי אסר לפרסמם, והם שוכפלו והופצו במחתרת.

אנדריי סחרוב היה אבי פצצת המימן הסובייטית, שנעשה פעיל זכויות האדם בברית המועצות.

כבד בסופו של מסע: הרגשתי כאילו אני יכול לעוף. ההתחברות מחדש אל עֵבְרִי הייתה כמו לשתות מים לאחר צום ארוך: היה עליי למלא חסך עמוק.

נהניתי מן החירות החדשה ומן הזהות החדשה שגיליתי אפילו בתנאיו הקשים של משטר טוטליטרי, אפילו בשעת חקירה, אפילו בגולאג. עוצמת הכוחות המשחררים האלה לא עזבה אותי אף לרגע, ושימשה תזכורת תמידית להבדל בין חיי כאדם חופשי בעל זהות עצמאית ובין מה שהייתי לפני כן. עוצמה זו היא שאפשרה לי לעמוד כנגד אלה שניסו לשבור אותי.

אשר על כן, המאבק לזהות והמאבק לחירות יהיו שזורים לנצח בעיניי. הזהות העניקה לי את הכוח להיות חופשי, וניצלתי את החופש הזה כדי לחזק את זהותי עוד יותר. כל חוליה מקשרת עם העבר חילצה אותי יותר מעולם הפחד, וככל שהלכתי וניתקתי מעולם זה באמצעות אמירת האמת שרחשה בי, כן גדלה תשוקתי לאמץ אל לבי את עֵבְרִי.

יהודים רבים הצטרפו למהפכה הקומוניסטית מלכתחילה משום שגמרו אומר לפעול לטובת כלל האנושות. הייתה בכך הזדמנות להרחיק אל מעבר לגטו או לשטעטל ולהשתתף בחלום האחוה העולמית, כיאה לצאצאי הנביאים העבריים. לכן התנתקו משורשיהם והצטרפו למפלגה הקומוניסטית. אך בסופו של דבר, אלה שעשו כן עזרו להקים את אחד המשטרים האכזריים ביותר בעולם, ועד מהרה גם נמנו עם קרבנותיו הראשונים.

כשלעצמי נוכחתי לדעת שרק על ידי קבלת מי שהנני – על ידי החזרה אל השטעטל, על ידי החיבור עם בני־עמי, על ידי גיבוש זהותי שלי המסוימת – אוכל לעמוד גם לצדם של אחרים. הזהות, תחת שתלול את החירות, העניקה לי הן חירות פנימית הן את הכוח לעזור לאחרים. כאשר יהודים זונחים את הזהות למען חירות אוניברסלית, הם נשארים קירחים מכאן ומכאן. אך כאשר הם מאמצים את הזהות אל לבם בשמה של החירות, כפי שעשו יהודים סובייטים בשנות השבעים, הם משיגים לבסוף את שתיהן. כאשר מפרידים בין חירות

לזהות, שתיהן נחלשות. זה היה המצב בכרית-המועצות, וזה מה שעלול להתרחש היום בעולם כולו.

כתבתי את הספר הזה כדי לטעון בזכות הזהות. כתבתי אותו כדי להסביר מדוע הזהות אינה אויבתה המרה של הדמוקרטיה; אדרבה, היא נחוצה לקיומה של הדמוקרטיה. כתבתי אותו כדי להסביר מדוע קיומן של חברות בריאות והבטחת עולם שוחר שלום מצריכים זהות הנתונה במסגרת דמוקרטית ודמוקרטיה המעוגנת בזהות. זהות ללא דמוקרטיה עלולה להיעשות פונדמנטליסטית וטוטליטרית. דמוקרטיה ללא זהות עלולה להיעשות שטחית וחסרת משמעות. כשאחת מן השתיים נתונה בסכנה, כולנו נתונים בסכנה. החיזוק של שתיהן יעזור להבטיח עולם עתיר משמעות ושוחר שלום יותר.

דברי תודה

ספר זה הוא תולדה של שיתוף פעולה בין שני חברים ותיקים, שגם משפחותיהם חברות. הרעיונות הנידונים בספר זה נידונו במשך שנים עת נפגשו המשפחות סביב שולחן השבת. שיתוף הפעולה היה טבעי מאוד. עם זאת, אתגר אחד ניצב לפנינו למן ההתחלה ממש. מחוץ לדיונים המשפחתיים, אחד מאתנו נוהג להפנות את דבריו למיליונים במסגרת המאבק האידיאולוגי המתמשך של חיי; האחרת כותבת לקבוצה קטנה של מומחים באקדמיה. אם בסופו של דבר לא זו בלבד שהבאנו את הספר לגמר, אלא גם נשארנו חברים טובים, הרי זה בראש ובראשונה הודות לתמיכתן המלאה של משפחותינו, שנשאו בסבר פנים ובאורך רוח אפילו את ויכוחינו הסוערים ביותר: אנו רוצים להודות לאביטל, לרחל, לחנה, לאריאל, לטלי, לתמר, לאלי ולנעמי.

רון דרמר, שהיה שותף לכתיבת יתרון הדמוקרטיה, שהה הפעם בווינגטון בשליחות משרד החוץ, ובכל זאת הותיר את חותמו על הספר. הוא עזר לנסח את הרעיונות המופיעים בספר, וערך את כתב היד.

מייסדי מרכז שלם, יורם חזוני ודניאל פוליסר, מילאו תפקיד חשוב מאוד בדיונים הראשוניים שמהם נבט ספר זה. תרומתם של ורה

גולובנסקי ורומן פולונסקי, עמיתיו של נתן במכון אדלסון למחקרים אסטרטגיים, תרמו מנקודות מבטם ומניסיונם הייחודיים ושימשו מקור לא אכזב של תמיכה. הגותו של מיכאל וולצר ונכונותו הנדיבה לחלוק את רעיונותיו וזמנו היו תרומה רבת-ערך לשירה וולוסקייזיס, והיא אסירת תודה על כך.

בשלבם שונים נזקק הספר לתחקירים מפורטים; ערכו את התחקירים האלה מרים פרידמן, יאיר אלדן, טל פולון ודיאנה פייגין. ככספרי הקודמים של נתן, מרווין ג'וזפסון העניק את עזרתו המקצועית כסוכן ספרותי ואת עצתו הטובה כחבר קרוב. פיטר אוֹסְנוֹס, שותפו לפשע של נתן מזה שנים, תחילה במוסקבה ואחר כך בהוצאה לאור, תרם את עידודו הבלתי נלאה, ונתמך כהלכה בצוות הוצאת פבליק אפירס, בראשותה של המו"לית סוזן ויינברג. מנהל המערכת קלייב פרידל, מנהלת יחסי הציבור ויטני פילינג ומתאמת הפרויקטים פריסטין מארה הסתייעו בתבונתם ובמזגם הנוח כדי לדאוג שהספר יעמוד בלוח הזמנים וכדי להתגבר על קשי עורפם של המחברים.

ביבליוגרפיה

צינונות ופוסט־צינונות

גביוון, רות, "המדינה היהודית: הצדקה עקרונית ודמותה הרצויה", הופיע לראשונה בתכלת 13, סתיו התשס"ג/2002, נכלל במאמרים חדשים על הצינונות, ערכו מיכאל אורן, דוד חזוני ויורם חזוני (ירושלים: הוצאת שלם, תשס"ז/2006); לגרסה מקוונת ראה <http://www.tchelet.org.il/article.php?id=216> (נכון ל־25 בנובמבר 2010).

גביוון, רות, "לאומית ודמוקרטית", הארץ, 18 בנובמבר 2007.

הרצל, תיאודור, אלטנוילנד, תרגמה מרים קראוס (תל אביב: כבל, תשנ"ז/1997).

צמרת, צבי, "בן־גוריון, ה'שולחן ערוך' וה'שולחן החדש' – לשורשי המתח בין בן־גוריון לבין היהדות הדתית", בתוך מאה שנות צינונות דתית, כרך שלישי (רמת גן: אוניברסיטת בר־אילן, 2003).

צמרת, צבי, "מדינה יהודית – כן; מדינה קלריקלית – לא: ראשי מפא"י ויחסם לדת ולדתיים", בתוך שני עברי הגשר: דת ומדינה בראשית דרכה של ישראל, ערכו מרדכי בריאון וצבי צמרת (ירושלים: יד יצחק בן צבי, תשס"ב/2003).

- שביט, ארי, ריאיון עם בני מוריס, "מחכה לברברים", 6 בינואר 2004.
שפירא, אניטה, ההליכה על קו האופק (תל אביב: עם עובד, תשמ"ח/1989).
- Berlin, Isaiah and David Ben-Gurion, "Religion, Identity and the State: An Exchange," *New Republic* 236 (January 2007).
- Eisen, Arnold, "Reflections on the State of Zionist Thought," *Modern Judaism* 18:3 (October 1998).
- Gavison, Ruth, "Days of Worship and Days of Rest: A View from Israel," in Winfried Brugger and Michael Karayanni, eds., *Religion in the Public Sphere* (Heidelberg: Max Planck Institute, 2007). Prepared for a conference on State and Religion (Heidelberg, July 2005). Available online at <http://www.gavison.com/?l=en&a=2695>.
- Gavison, Ruth, "Law, Adjudication, Human Rights and Society," *Israel Law Review* 40:1 (Spring 2007).
- Hazon, Yoram, *The Jewish State: The Struggle for Israel's Soul* (New York: Basic Books, 2000).
- Rabinowitz, Dan, "Postnational Palestine/Israel? Globalization, Diaspora, Transnationalism, and the Israeli-Palestinian Conflict," *Critical Inquiry* 26:4 (Summer 2000).
- Said, Edward W., *The Question of Palestine* (New York: Times Books, 1979).
- Said, Edward W., *Representations of the Intellectual: The Reith Lectures* (London: Vintage, 1994).
- Shapira, Anita, "Zionism in the Age of Revolution," *Modern Judaism* 18:3 (October 1998), pp. 217–226.
- Wolosky, Shira, "Israel and America: Revisioning History," *Michigan Quarterly Review* (Fall 2002–Winter 2003), pp. 39–50.

Wurmser, Meyrav, "Can Israel Survive Post-Zionism?" *Middle East Quarterly* (March 1999); also available online at <http://www.meforum.org/article/469>.

Zameret, Zvi, "Judaism in Israel: Ben-Gurion's Private Beliefs and Public Policy," *Israel Studies* 4:2 (Fall 1999).

אנטישמיות

ויסטרד, רוברט ס', האנטי־ציונות כביטוי לאנטישמיות בעת האחרונה (ירושלים: ספריית שור, תשמ"ו/1985).

יקירה, אלחנן, פוסט־ציונות, פוסט־שואה: שלושה פרקים על הכחשה, השכחה ושלילת ישראל (תל אביב: עם עובד, תשס"ז/2007).

פינקלקראוט, אלן, בשם האחר: הרהורים על האנטישמיות שבפתח (ירושלים: הוצאת שלם, תשס"ד/2004).

רפל, יואל (עורך), פני השנאה: אנטישמיות באלף השלישי, קובץ משואה לא (תל יצחק: משואה, תשס"ג/2003).

שניידר, נתן וליאור גלרנטר, "אנטישמיות: לא מה שחשבתם", תיאוריה וביקורת 27 (סתיו 2005), עמ' 229-236.

"Analysis of Current Trends in Antisemitism," Hebrew University, Vidal Sassoon International Center for the Study of Antisemitism Annual Report, October 2001. Available online at <http://sicsa.huji.ac.il/aar2001.pdf>.

"Report of the All-Party Parliamentary Inquiry into Antisemitism, Parliament of Great Britain" (London: The Stationery Office Limited, September 2006). Available online at <http://www.antisemitism.org.uk/wp-content/uploads/All-Party-Parliamentary-Inquiry-into-Antisemitism-REPORT.pdf>.

"To Israel with Hate—and Guilt," *The Economist*, August 17, 2006.

Brearely, Margaret, "The Anglican Church, Jews and British Multiculturalism," Hebrew University, Vidal Sassoon International Center for the Study of Antisemitism Annual

Report, 2007. Available online at <http://sicsa.huji.ac.il/ppbrearley.pdf>.

Gerstenfeld, Manfred, "Antisemitism and Permissiveness in Dutch Society," Hebrew University, Vidal Sassoon International Center for the Study of Antisemitism Annual Report, 2006. Available online at <http://sicsa.huji.ac.il/ppgerstenfeld.html>.

Greenblatt, Stephen, "Open Letter to Mona Baker: Protesting the Academic Boycott of Israel," June 26, 2002. Available online at <http://www.tomgrossmedia.com/mideastdispatches/archives/000679.html>.

Ratzinger, Joseph (Pope Benedict XVI) and Marcello Pera, *Without Roots: Europe, Relativism, Christianity, Islam* (New York: Basic Books, 2006).

Wistrich, Robert, "Antisemitism and Multiculturalism: The Uneasy Connection," *Posen Papers in Contemporary Antisemitism*, no. 5 (2007), Hebrew University, Vidal Sassoon International Center for the Study of Antisemitism Annual Report. Available online at <http://sicsa.huji.ac.il/pprobert.pdf>.

זכויות האדם

Honneth, Axel, "Is Universalism a Moral Trap?" in James Bohman and Matthias Lutz-Bachmann, eds., *Perpetual Peace* (Cambridge, Mass.: MIT, 1997).

Ignatieff, Michael, *Human Rights as Politics and Idolatry* (Princeton: Princeton, 2003).

רב־תרבותיות ופלורליזם

Appiah, Kwame Anthony, *Cosmopolitanism* (New York: Norton, 2006).

Appiah, Kwame Anthony, *The Ethics of Identity* (Princeton: Princeton, 2004).

- Bennett, David, ed., *Multicultural States* (New York: Routledge, 1998).
- Connolly, William, *The Bias of Pluralism* (New York: Atherton, 1969).
- Eriksen, Erik Oddvar, ed., *Making the European Polity* (New York: Routledge, 2005).
- Fallaci, Oriana, *The Rage and the Pride* (Rizzoli International Publications, 2002).
- Finkelkraut, Alain, *The Defeat of the Mind* (New York: Columbia University, 1995).
- Gowan, Peter and Perry Anderson, eds., *The Question of Europe* (London: Verso, 1997).
- Guibernau, Montserrat and John Rex, eds., *The Ethnicity Reader: Nationalism, Multiculturalism, and Migration* (Cambridge, UK: Polity Press, 1997).
- Gutmann, Amy, ed., *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition* (Princeton: Princeton, 1994).
- Hollander, Paul, ed., *Understanding Anti-Americanism: Its Origins and Impact at Home and Abroad* (Chicago: Ivan R. Dee, 2005).
- Ignatieff, Michael, *Blood and Belonging* (New York: Farrar Strauss, 1993).
- Jenkins, Brian and Spyros A. Sofos, eds., *Nation and Identity in Contemporary Europe* (New York: Routledge, 1996).
- Kivisto, Peter, *Multiculturalism in a Global Society* (Oxford: Blackwell, 2002).
- Koopmans, Ruud and Paul Statham, eds., *Challenging Immigration and Ethnic Relations: Comparative European Perspectives* (New York: Oxford, 2001).

- Kureishi, Hanif, "The Carnival of Culture," *The Guardian*, August 4, 2005.
- Kymlicka, Will and Magda Opalski, eds., *Can Liberal Pluralism Be Exported?* (Oxford: Oxford, 2001).
- Kymlicka, Will, ed., *The Rights of Minority Cultures* (Oxford: Oxford, 1995).
- Kymlicka, Will and Ian Shapiro, eds., *Ethnicity and Group Rights: Nomos XXXIX* (New York: NYU, 1997).
- Lilla, Mark, "The Politics of God," *New York Times Magazine*, August 19, 2007.
- Lyotard, Jean-François, *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge* (Minneapolis: University of Minnesota, 1984).
- Miller, David and Michael Walzer, eds., *Pluralism, Justice, and Equality* (Oxford: Oxford, 1996).
- Novak, Michael, ed., *Democracy and Mediating Structures: A Theological Inquiry* (Washington D.C.: American Enterprise Institute, 1980).
- Nuhoğlu Soysal, Yasemin, *Limits of Citizenship: Migrants and Postnational Membership in Europe* (Chicago: University of Chicago, 1994).
- O'Neill, Michael, *The Politics of European Integration: A Reader* (New York: Routledge, 1996).
- Ruthven, Malise, "The Islamic Optimist," *New York Review of Books*, August 16, 2007; also available online at <http://www.nybooks.com/articles/20503>.
- Schlesinger, Arthur, *The Disuniting of America: Reflections on a Multicultural Society* (New York: Norton, 1991).
- Taylor, Charles, *Multiculturalism: The Politics of Recognition* (Princeton: Princeton, 1992).

Walzer, Michael with Edward T. Kantowicz, John Higham, and Mona Harrington, *The Politics of Ethnicity* (Cambridge, Mass.: Harvard, 1982).

Walzer, Michael, *On Toleration* (New Haven: Yale, 1997).

Young, Iris Marion, "Polity and Group Difference: A Critique of the Ideal of Universal Citizenship," *Ethics* 99:2 (January 1989), pp. 250–274.

Zielonka, Jan, *Explaining Euro-Paralysis: Why Europe Is Unable to Act in International Politics* (New York: Macmillan, 1998).

לאומיות

אנדרסון, בנדיקט, קהילות מדומיינות: הגיגים על מקורות הלאומיות ועל התפשטותה (תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה, 1999).

גלנר, ארנסט, לאומים ולאומיות (תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה, 1994).

הובסבאום, אריק, לאומיות ולאומים מאז עידן המהפכה (תל אביב: רסלינג, 2006).

הייסטינגס, אדריאן, בנייתן של אומות: התנ"ך והיווצרות מדינות הלאום, תרגם דן דאור, ערך אסף מלאך (ירושלים: הוצאת שלם, התשס"ח/2008).

וסרמן, הנרי, עם אומה מולדת: על ראשיתם, תולדותיהם ואחריתם של שלושה מושגים מחולל-לאומיות (תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה, 2008).

סמית, אנתוני ד', האומה בהיסטוריה (ירושלים: החברה ההיסטורית הישראלית, 2003).

סמית, אנתוני ד', עמים נבחרים: מקורות מקודשים של זהות לאומית, תרגמה איה ברויאר (ירושלים: מוסד ביאליק, 2011).

רובינשטיין, אמנון ואלכס יעקובסון, ישראל ומשפחת העמים: מדינת לאום יהודית וזכויות האדם (תל אביב: שוקן, 2003).

רנאז, ארנסט, על לאומיות וזהות יהודית, תרגם חיים ריינגוורץ (תל אביב: רסלינג, 2009).

שביד, אליעזר, לאומיות יהודית (ירושלים: הוצאת ש' זק, 1972).

- Anderson, Benedict, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (New York: Verso, 2006).
- Avineri, Shlomo, "Marxism and Nationalism," *Journal of Contemporary History* 26:3/4, *The Impact of Western Nationalisms: Essays Dedicated to Walter Z. Laqueur on the Occasion of His 70th Birthday* (September 1991), pp. 637–657.
- Berger, Peter L. and Richard J. Neuhaus, *To Empower People: From State to Civil Society*, ed. Michael Novak (Washington, D.C.: American Enterprise Institute, 1995).
- Berlin, Isaiah, *Against the Current: Essays in the History of Ideas* (London: Penguin, 1975).
- Breuilly, John, *Nationalism and the State* (Chicago: University of Chicago, 1994).
- Galston, William, *Liberal Purposes: Goods, Virtues, and Diversity in the Liberal State* (Cambridge: Cambridge, 1991).
- Gellner, Ernest, *Encounters with Nationalism* (Oxford: Blackwell, 1994).
- Gellner, Ernest, *Nations and Nationalism: New Perspectives on the Past* (Ithaca, N.Y.: Cornell University, 2009).
- Greenfeld, Liah, *Nationalism: Five Roads to Modernity* (Cambridge, Mass.: Harvard University, 1992).
- Goodman, James, *Nationalism and Transnationalism: The National Conflict in Ireland and European Union Integration* (Aldershot: Avebury, 1996).
- Guibernau, Montserrat and John Hutchinson, eds., *Understanding Nationalism* (Cambridge, UK: Polity Press, 2001).
- Hobsbawm, E.J., *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality* (Cambridge: Cambridge, 1992).

- Kymlicka, Will, *Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism, and Citizenship* (Oxford: Oxford, 2001).
- Miller, David, *On Nationality* (Oxford: Oxford, 1995).
- Nisbet, Robert, *The Quest for Community: A Study in the Ethics of Order and Freedom* (New York: Oxford, 1953).
- Renan, Ernest, "What Is a Nation?" (Qu'est-ce qu'une nation? from a lecture at the Sorbonne, March 11, 1882), in Geoff Eley and Ronald Grigor Suny, eds., *Becoming National: A Reader* (New York and Oxford: Oxford, 1996), pp. 41-55. See especially pp. 52-54.
- Scruton, Roger, *Philosopher on Dover Beach: Essays* (South Bend, Ind.: St. Augustine's Press, 1997).
- Smith, Anthony D., *Chosen Peoples: Sacred Sources of National Identity* (New York: Oxford, 2004).
- Smith, Anthony D., *Myths and Memories of the Nation* (Oxford: Oxford, 1999).
- Smith, Anthony D., "National Identity and the Idea of European Unity," *International Affairs* 68:1 (January 1992), pp. 55-76.
- Smith, Anthony D., *Theories of Nationalism* (London: Duckworth, 1971).
- Wicker, Hans-Rudolph, ed., *Rethinking Nationalism and Ethnicity: The Struggle for Meaning and Order in Europe* (Oxford: Berg, 1997).

מפתח

אחמדינג'אד, מחמוד 135	1984 (אורול) יב
אטש, סירן 60	אבינרי, שלמה 144
איברהים, סעד א־דין 179	האגודה האנתרופולוגית האמריקנית
”איגרת על הסובלנות” (לוק) 161	67-65
אידיאולוגיה	אוטולנגי, עמנואל 172
התמקדות בעוולות במקום	או”ם (ראה האומות המאוחדות)
באידיאולוגיה 77-74	אומה
איימיש 104	אומות בעלות היסטוריה ואומות
איכרים 44-43	חסרות היסטוריה 37, 39,
האימפריה העותומאנית 141-142,	184
149	פרוגרסיבית לעומת ריאקציונית
אימפריות 54, 140	42-40, 38-37
אינטרנשיונל הרלד טריביון 83	האומות המאוחדות (או”ם) 64
איסלאם	ועד נגד גזענות 134
יחסו ליהדות ולנצרות 137-138	ועדת זכויות האדם 65
מוסלמים באירופה 86, 91, 105,	אוניברסיטת מוסקבה
108	אחוות אוהבי התענוגות
מוסלמים בארצות־הברית 92,	העניים 28
105	אורול, ג'ורג' יב
סכנות הקיצוניות המוסלמית 35	אורינטליזם (סעיד) 139-140
עוולות לעומת אידיאולוגיה	אורלוב, יורי טו, 47, 68
77-76	אזרחי העולם 53-54

- תקינות פוליטית המעוגנת
בפוסט־זהות 61
- אלוני, שולמית 131-132, 166-167
אלכסייבה, לודמילה טו, יט
אלכסנדר, אנדרו 83
- אל־קאעיידה 1, 60, 74, 181
אמנסטי 71-72
- אמריקה (בוודיאד) 82
אנגליה (ראה בריטניה)
- אנגלס, פרידריך 39-41, 48, 119,
143, 184
- אנדרסון, בנדיקט 57
אנטיגונה 24, 26
- אנטישמיות 9, 31, 45, 77, 80, 116,
136-137
- ושנאה למדינת ישראל 135,
136
- פתרונה לפי הרצל 136
- א־סוויג', זיינאב 88
- אסנאר, חוסה מריה 87, 179
- אפלטון 109
- אריסטו 109
- אריסטופנס 23
- ארצות־הברית
- אופייה הוולונטרי של הדת 96
- אימוץ השונות תוך מחויבות
לדמוקרטיה 85, 96-98,
- 101, 104-105
- אינדיבידואליזם ויזמה
קהילתית 97
- דמוקרטיה וזהות כמחזקות זו את
זו 85, 92, 101, 103-104,
106
- הכרזת העצמאות 96-97
- זהות וחירות 96-98
- עטיית רעלה 86-89, 92
- עימות בין פונדמנטליזם מוסלמי
לעולם החופשי 76, 183
- פונדמנטליזם מוסלמי באירופה
60-59
- פונדמנטליסטים וישראל 172-
173
- פיגועי טרור 76, 91, 174-175,
177
- איראן 3, 134, 181-182
- אירופה (ראה גם לפי שמות מדינות
באירופה)
- אחידות ואחדות 100
- האיחוד האירופי 56-57
- התפוררות 90
- זהות אירופית י, 137
- זרמים מנוגדים 35-36, 59,
61-62
- יהודים לפני תקופת
האמנציפציה 99
- היחס לעטיית רעלה 86, 88
- מוסלמים 86, 91, 108
- סירובה לאכוף ערכים דמוקרטיים
על מוסלמים 108
- סתירה בין זהות לדמוקרטיה 85,
89, 93, 99, 100, 106
- עוינות כלפי ארצות־הברית
82, 84, 97
- עקרון המרחב הציבורי
הנייטרלי 86, 89-90, 99
- פונדמנטליזם איסלאמי 59-
60, 78
- קרב בין דמוקרטיה לזהות 36
- שוויון ליהודים תוך הגבלת
זהותם היהודית 99-100

מוסלמים 60-61, 88, 90-91,	יהודים 100-104
105	לידיה המקוריים והאפרור'
מנדט על פלשתינה 121	אמריקנים 95, 105
הברית החדשה 31	מוסלמים 105
ברית המועצות 123	מורמונים 104
אכיפה של יציבות פוליטית 55	מחאה נגד איימושם של
דיסידנטים יד-טז, יח-יט, 11,	האידיאלים האמריקניים
16, 18, 23-24, 28, 47,	105-106
68-69	מנקודת מבט אירופית 82-84,
התעקשות על שיתוף פעולה של	97, 133-134
דיסידנטים 15-16	נוצרים אוונגלים 109-110
התפרקותה 48-49, 68, 71, 123,	עקרון המרחב הציבורי המשותף
180-181	93
ואינטלקטואלים במערב	קידוש שונות עתירת-זהויות
כ"אידיוטים מועילים" 49-	93-96
52	תיקון ג'קסון טז
ומדינות דמוקרטיות 75	אש"ף 135, 160, 164
טרור אדום 43-44	
היחס ללאומיות 44-47	באואר, ברוס 108
יחסה לזכויות אדם 63-65, 67-	בזמן שאירופה ישנה 59, 108
68, 71	בודריאר, ז'אן 82
כאימפריית רשע 14, 71, 83	בוש, ג'ורג' 83
כתרבות לאומית בצורתה	בזמן שאירופה ישנה (באואר) 59,
וסוציאליסטית בתוכנה 42,	108
44, 47, 56	ביבליה 31, 137
מרקסיזם-לניניזם 37-38	ביילין, יוסי 166, 169
ניסיון לקעקע את נאמנותו של	בלגיה 88
אדם לכל דבר שהוא פרט	בלום, אלן 81
למדינה 24, 28	דלדולה של הרוח באמריקה 66
סירובניקים טז, 18, 24	בליר, טוני 76-77, 88
סמידט 11	בנגוריון, דוד 117, 119-122, 129
הקג"ב טז, יח-יט, 14-16, 18,	בן-לאדן, אוסאמה 1, 183
20, 23-24, 28-29, 65	בראון, גורדון 61
שיחות טלפון עם המערב יד-	בריטניה 39, 58, 71, 106, 143,
טז	160

- אימוץ השונות תוך מחויבות לדמוקרטיה בארצות־הברית 105-104, 98-93, 85
- דחיית הדמוקרטיה 90
- דחיית הוהות 36
- דמוקרטיה ווהות כמחזקות זו את זו בארצות־הברית 92, 85, 97, 103-104, 106
- הגנה עליה 73
- הטלת ספק בעליונותה 59
- הפצתה 64
- והות 6, 33, 85, 108-111, 162, 180-182
- ועקרון המרחב הציבורי הנייטרלי 86
- חזון של דמוקרטיה טהורה המשוחררת מזיקות פרטיקולריות 35-36
- לעומת משטרים לא־דמוקרטיים 66, 72
- ניסיון להימנע מעימות ישיר 75
- סתירה בין והות לדמוקרטיה באירופה 36, 85, 89, 93, 99, 106
- עליונותה על מנהגים אחרים 90, 104
- הפרט כעומד ביסודה 5, 62
- הצורך בחיזוקה 79
- הדמוקרטיה באמריקה (טוקוויל) 97
- ”דמיין” (לנון) 2
- דת (ראה גם איסלאם; יהדות; פונדמנטליזם) 2, 6, 8, 161
- בברית־המועצות 28
- ודמוקרטיה בארצות־הברית 95-97, 109
- שימוש בתנועות השלום 69-71,
- 159, 75
- שיתוף הפעולה בין חירות לוהות 14
- שליטה באמצעות פחד 15
- ברק, אדמנד 6
- ברק, אהוד 170-171, 172
- ג’אדט, טוני 144-145
- גביון, רות 147-149
- ג’ונסון, פול 113
- גורבצ’וב, מיכאיל 103-104, 180-181
- גזענות ושנאת זרים 136
- גינזבורג, אלכסנדר טו 25-26
- גליליאו גליליי 97
- ג’פרסון, תומס 93
- ג’קסון, הנרי סקופ 71, 106, 143, 147
- מוסלמים 88, 105
- הנאצית 75
- ”גשר” (תיאטרון) 125-126
- גתה, יוהן וולפגנג 160
- דה־גול, שרל 107
- דון קישוט 23-24
- דיילי נוייל 83
- דיסידנטים 87-88, 179-180
- בברית־המועצות יד־טז, יח־יט, 11, 16, 18, 23-24, 28, 47,
- 68-69
- דלדולה של הרוח באמריקה (בלום) 66
- דמוקרטיה (ראה גם חירות) 2-3, 5

- כאיום באירופה 84-86, 89,
108, 96
- האוול, ואצלב 87, 179
הברמס, יורגן 57
הגל, גיאורג וילהלם פרידריך 38,
40
הובסבאום, אריק 54-55, 58-57,
139-140, 185-186
הודו 66, 182
הולנד 88, 106
הומוסקסואלים 108
בחברה הפלסטינית 178
היגס, ג'ון 95
היטלר, אדולף 44
היסטוריה
לפי מרקס 38-39
קדמה היסטורית 143
הסכמי הלסינקי טו
הצהרת חיפה (מאי 2007) 146, 157
הרהורים מחודשים על רב־תרבותיות
(פארך) 58-59
הרצל, בנימין זאב 116-117
מדינת היהודים 117
מדינת היהודים כפתרון
לאנטישמיות 136
תפיסת הזהות היהודית 117-
120, 118
תפיסת המולדת היהודית 116,
118, 120, 125-127
ודרין, הובר 82
וולצר, מיכאל 95
הוועד היהודי־סובייטי האנטי־פשיסטי
47-46
- ויליאמס, רוג'ר 94
ויסטריך, רוברט 135
ולס, הרברט ג'ורג' 49
וין־גוך, תיאו 35, 60
וין־בוגארד, אוסקר 78
ועד להגנה על השלום 70
ושינגטון, ג'ורג' 107
- זאבי, רחבעם 35
זהות (ראה גם חירות וזהות) 4, 115-
116
אמריקנית (מיקוף) 95-96, 104
התקפה מצד הפוסט־זהות 52-
62, 77-78
התקפה מרקסיסטית על הזהות
37-48
ודמוקרטיה 33, 36, 85, 108-
111, 162, 180-182
והצורך להיות נאמן לצלם
אלוהים 19-20, 25, 27
ומלחמה 161
זהות ודמוקרטיה בישראל 113-
115
חיבור לאחרים כעומד ביסודה
5-6, 33
חלוקה בין זהויות טובות לזהויות
רעות 37-42, 45, 52, 54-
56, 62, 142-143, 145
חשיבותה של זהות חזקה יג־יד,
7, 78-79, 108, 148, 162
יהודית י־יא, 10, 17, 21, 101-
104, 148, 162, 173
ישראלית – כור ההיתוך לעומת
מיקוף 120, 122, 125-128,
132

- תפיסתן ככריכות ט, יג, 6-7,
162, 33
- חירסיי'עלי, אייאן 34-35, 60, 91
כופרת 59
חמאס 171
חשיבה כפולה יב, 9
היחלצות ממנה 11-12, 17
- טוטליטריות (ראה גם משטרים
רודניים) 67
- התגייסות למאבק צבאי 69-70
יחס הפוסט־זהות למשטרים
טוטליטריים 74
היחס לדמוקרטיה 73-74
נאצית 100
שיתוף פעולה עם אידיאליסטים
נאיביים 174-175
- טוינבי, ארנולד 112
טוקוויל, אלקסיס דה־ 97
טימרמן, יעקב (פעיל שמאל
מארגנטינה) יח
טנוויר, שחזאר 183
טרור אדום 43
- יאסין, אחמד איסמאעיל חסן 177
יהדות / יהודים (ראה גם ישראל)
אמנציפציה 137
באירופה שלפני תקופת
הנאורות 99
בארצות־הברית 100-104
היסטוריה יהודית בעיני בן־
גוריון 121
התבוללות 172
זהות יהודית 138, 162-163,
172
- הכוח הטמון בזהות 1-2, 4-5,
28-25, 30-32, 48
- כרעל מסוכן 3-4, 161-162
ניסיונות להחלישה 172-173
תחושת סולידריות בין אנשים
בעלי מחויבות עמוקה
לזהותם, גם אם זו זהות
נבדלת 21-29, 31-32,
180
- זכויות האדם
- ההכרזה בדבר זכויות האדם 64-
65
ורלטיביזם תרבותי 66-67,
72-73
מאבק למענן 64, 69, 71
עיוורון מוסרי של התנועה
לזכויות האדם 63-64, 67,
72-73
- חורי, אליאס 179
חופש / חירות (ראה גם
דמוקרטיה) יג, 1
בארצות־הברית לעומת צרפת
96-97
- יציאה ממשטר טוטליטרי 7
כמעניקה ערך לחיים 160-161
פנימית 17-19
חירות וזהות (ראה גם דמוקרטיה;
זהות)
זהות כנותנת תכלית לחירות 5,
161
סתירה בין זהות לדמוקרטיה 85,
100
הצורך בשתיהן ט-י, יג-יד, 4, 7,
12-13, 33, 182

- כמדינה קולוניאלית 138, 144-
 145, 172
 כמדינת כל אורחיה 146, 148,
 157
 כמדינת לאום יהודית 146-147
 המיעוט הערבי 140, 149, 152-
 157
 הסכסוך בעניין כנסיית הבשורה
 בנצרת 154-157
 פתרון המדינה האחת 140, 145
 הקשר עם יהודי התפוצות 128-
 132
 רעיון המדינה היהודית של הרצל
 116, 118
 שלילת הזכות לקיומה 134,
 144-145, 172
 שנאה לישראל 133-136
 שני נראטיבים מתחרים 149-
 152
 התנועה האיטלאמית 154-155,
 157
 ישראל ביתנו (המפלגה) 124-125
 יתרון הדמוקרטיה (שרנסקי) יג, 1,
 51-52
 כופרת (חירסייעלי) 59
 כנס פראג 87-88, 179-180
 לא אירא רע (שרנסקי) יב-יג
 לאומיות
 בעיני הפוסט־מודרניזם 57-58
 חלוקה בין לאומיות טובה
 ללאומיות רעה 37-42, 45,
 54-56, 72, 140, 142-143
 יהודית 111-113, 116-118
- זכותם למדינה 150
 חזון המזואיקה המזואית 120,
 125
 יהודי התפוצות וישראל 128-
 132
 היחס להצגת סממנים יהודיים
 באנגליה 93-94
 כ"אחר" של כל עם 137
 כמיעוט 141-142
 לאומיות יהודית 112-113,
 116-118
 ניסיונות להחליש את זהות
 החברה הסובבת 172
 סולידריות עם אחיהם שמעבר
 למסך הברזל 102-104
 עטיית כיסוי ראש 87
 שוויון באירופה תוך הגבלת
 הזהות היהודית 99-100
 תפיסת הזהות היהודית של
 הרצל 117-118, 120
 תפיסת היהודי החדש 120-122
 129-130
 יהושע, א"ב 182
 יפן 19-20, 30-31
 יראת שמים 116, 127-128, 130,
 144
 ירושלים 151, 167-170
 ישראל 113-115, 150
 גל העלייה מברית־המועצות
 123-128
 זהות ישראלית כפסיפס 127-
 128
 כור ההיתוך 120, 122-123, 127
 כמדינה יהודית ודמוקרטית י,
 113-115, 138, 146-149,
 152-153, 158

- הפוסט־זהות 53, 61-62, 64
 מלחמת המעמדות 38, 53, 143
 מלחמת העולם השנייה 44-46, 78
 מלחמת ששת הימים 10, 150
 המניפסט הקומוניסטי (מרקס ואנגלס) 40
 המערב (ראה גם אירופה; ארצות־הברית)
 אשמת המערב 76
 בעיני הפונדמנטליסטים 2
 חוסר אמונה מוצקה בערכיו ובוהותו 62
 מצדה 121
 מרוויל, קוב דהי 83
 מרחב ציבורי משותף בארצות־הברית 93
 מרחב ציבורי נייטרלי באירופה 86, 99, 90-89
 מרקס, קרל 8, 37-39, 43, 46, 48, 51, 53, 119, 143, 184
 המניפסט הקומוניסטי 40
 מרקסזם
 דחיית הזהות 36-49
 משטרים רודניים (ראה גם טוטליטריות) י, 67, 69, 73-74, 180, 178, 164
 משפט דרייפוס 116
 נאציזם 75, 100
 ניו יורק רוויו און בוקס 144
 ניווויק 83
 נסראללה, חסן 183
 נפוליאון בונפרטה 99, 162
 כנשק בפני תוקפנות 107-108
 נזילה 78
 לאצ'יס, מרטין 43
 לוגיקה 16-17
 לונדוניסטן (פיליפס) 59
 לוק, ג'ון 161
 לוקסמבורג, רוזה 42
 לינקולן, אברהם 78, 105
 לבדה, מרינה יח-יט
 לבנון, ג'ון 2
 לבנין, ולדימיר איליץ' 8, 41-44, 120, 49
 לפורטובו (בית הכלא) 14, 17-18
 ספריית בית הכלא 22-23
 "המדינה היהודית: הצדקה עקרונית ודמותה הרצויה" (גביוון) 147-149
 מדינת היהודים (הרצל) 117
 מדינת לאום 146
 ישראל כמדינת לאום יהודית 147-146
 מדיסון, ג'יימס 98
 מה לעשות? (צ'רנישבסקי) 120
 מואיזי, דומיניק 83-84
 מודוד, טאריק 59
 מוות (ראה גם פחד מוות)
 משהו שראוי למות למענו 1-2, 183
 מורוזוב, פאוליק 24
 המזרח התיכון החדש (פרס) 164-166
 מיכואלס, שלמה 46-47
 מלחמה 8, 36, 49, 55, 69
 המלחמה כרוע מוחלט בתיאוריות

- פאוסט (גתה) 160
 פאן־ערביות 141-142
 פארך, הלורד ביקו 58, 61
 הרהורים מחודשים על רב־
 תרבותיות 58-59
 הפדרציה הציונית של ניו יורק 126
 פויכטוונגר, ליאון 49-50
 פולין 40-41
 משלחות נוער אל מחנות
 ההשמדה 166-167
 פונדמנטליזם 2, 13, 55-56, 59-60,
 74, 76-78, 91, 108, 110,
 138, 154, 172-173, 178,
 181
 פוסט־זוהות (ראה גם רלטיביזם מוסרי)
 36, 56, 61, 78, 138, 142,
 146, 162, 166, 174, 182
 התמקדות בעוולות במקום
 באידיאולוגיה 74, 78
 התקפתה על זוהות 52-62
 חלוקה בין זהות טובה לזהות
 רעה 142-143, 145
 היחס למשטרים טוטליטריים 74
 כיבוד כל התרבויות
 וערכיהן 65-67, 79, 91
 לעומת כוחות טוטליטריים 73
 פוסט־לאומיות 36, 52, 54, 56-57,
 172-173
 פוסט־מודרניזם טי־י, 36, 52, 57-58
 פוסט־ציונות 139, 144, 165
 פוקו, מישל 57
 הפורום הציוני של יהודי ברית־
 המועצות 125-126
 פוריטנים 161
 פורש, וולדיה 31-32
- הסוחר מוונציה (שייקספיר) 99
 סוחר הנפשות (סרט סובייטי) טז
 הסוכנות היהודית י
 סוציאליזם
 ציוני 117, 119-120, 122-123
 רוסי 120, 122-123
 רעיון האדם החדש 120
 סוקרטס 24, 26
 שחרוב, אנדריי טו, 11
 סטאלין, יוסף ויסריונוביץ 22, 28,
 42-48, 56, 112, 144
 יחסם של אינטלקטואלים במערב
 כלפיו 49-50
 מלחמתו ביהודים 46-47
 "על שאלת הלאומיות" 46
 סין 135, 182
 סירקין, נחמן 119
 הסכסוך הישראלי־פלסטיני 77
 סמית, ג'קי 91
 סעיד, אדוארד 140-142, 144
 אוריינטליזם 139-140
 סקודרה, ז'אנס 30
 סרקוזי, ניקולא 80, 84
 עוולות 74
 התמקדות בעוולות במקום
 באידיאולוגיה 74-77
 עיד, באסם 179
 עיראק 3, 181
 "על שאלת הלאומיות" (סטאלין)
 46
 עלאם, מגדי 60
 ערב הסעודית 181-182
 ערפאת, יאסר 130, 163-164, 167-
 170

- קאלאהאן, ג'יימס 83
 קבוצת מעקב הלטינקי טו-טז, יה, 71, 68, 48, 30, 21
 קהילות מדומיינות 57
 קולוניאליזם 143, 140, 138
 קומוניזם 75, 38, 12, 9-8
 ויהודים 47-45
 העמדה הקומוניסטית בעניין
 הלאומיות 42
 קוסמופוליטיות 85, 56
 קייזר, רוברט 83
 קים ג'ונג-איל 135
 קינג, מרטין לותר 105
 קלדור, מרי 56-55
 קספרוב, גארי 179
 קפיטליזם 40, 38

 רבל, ז'אן פרנסואה 84
 רב־תרבותיות י, 59-58, 52, 36, 137, 106
 לעומת פלורליזם 95
 רובסון, פול 50
 רודנות (ראה משטרים רודניים) י,
 160, 77, 63, 17
 רווולט, אלינור 63
 רווולט, פרנקלין דלאנו 107, 104
 רוסיה 42-40
 רושדי, סלמאן 60
 ריאל פוליטיק ט
 רייגן, רונלד 104, 83, 71, 31
 רלטיביזם תרבותי ומוסרי 65, 58
 140-139, 81, 79, 72, 66
 וזכויות אדם 67-66
 מַעְבָּר לרלטיביזם משטרי 68-66
 רעלה 92-86

 פחד מוות 78, 20, 18, 16-15
 וזהות חזקה 29
 פיליפס, מלאני 59
 פלסטינים 151, 149, 140, 130
 זכותם למדינה 145, 142, 140
 פליטים 151-150, 135
 פנטקוסטלים 161, 110, 30
 פפה, אילן 145-144
 פפר, איציק 50
 פרולטריון 43-42, 39-38
 פרס, שמעון 165-164
 המזרח התיכון החדש 166-164

 צ'וקובסקי, לידיה יח
 ציונות 121, 117
 אנטי־ציונות 144
 העלאת יהודים 122-121
 סוציאליסטית 120-119, 117
 123-122
 צלם אלוהים 27, 25, 20-19
 צ'מברליין, נוויל 159
 צ'רנישבסקי, ניקולאי 120
 צרפת 147, 143, 90, 39
 אינטלקטואלים יהודים 82-81
 ביטויי זהות במרחב הציבורי
 כסכנה 93
 התייחסות לזהות כאל גורם מפלג
 106, 98
 החוקה של נפוליאון 137
 חירות כשחרור מהדת 96
 היחס ליהודים ולישראל 81-80
 היחס למוסלמים 92
 היחס לרעלה 92, 89, 86
 כיבוש אלג'יריה 39
 צ'רצ'יל, וינסטון 107

- יתרון הדמוקרטיה יג, 1, 51-52
 כשר הבינוי והשיכון 155-157
 כשר הפנים 152
 לא אירא דע יב-יג
 פעילות בכרית-המועצות כציוני
 וכדיסידנט במקביל יד-
 יט, 8
 שביתות רעב ועבודה ככלא 19,
 29, 31
 תחושת שייכות 18
 תפילה 20-21
 שרנסקי, רחל 103
 תהליך אוסלו 163-165, 167
 וחלוקת ירושלים 167-170
 תהלים 19, 31
 התיאוריה ועולם המעשה ט
 תימן 3
 תכלית ומשמעות 2
 תכנית ההתנתקות 170-171
 התנועה לזכויות האדם בברית-
 המועצות יד-טו
 התנועה לשחרור יהודי ברית-
 המועצות יד-טז, 48
 תנועת השלום 69
 כנשק בידי ברית-המועצות 69-
 71, 75
 התנ"ך ופירושו 31, 112, 121, 137
- בארצות-הברית 92-93
 טענות נגד 88-89
 יחסן של מדינות אירופה 86, 88
 הרשות הפלסטינית 164
 שביט, ארי 140-141, 164
 שו, ג'ורג' ברנרד 49
 שואת יהודי אירופה 9, 136
 שטיגליץ, נטליה (ראה שרנסקי,
 אביטל)
 שייקספיר, ויליאם 99
 שיתוף פעולה עם הקג"ב 15-17
 שלום 159-160
 הבדלי זהות כסכנה
 לשלום 161-162
 ניסיונות להשיג שלום באמצעות
 פיוס אידיאולוגיות
 יריבות 159, 171-172
 שרבורן, מיכאל יט
 שרון, אריאל 155, 171-172
 שרנסקי, אביטל טו-יז, 18-19, 29,
 87-89, 103, 170
 שרנסקי, נתן
 ככלא ובגולאג יד, 14-33, 180
 הרצאות באוניברסיטאות
 במערב 166, 174-178
 התפטרויות מממשלות ישראל
 170-171, 167-168
 חייו בכרית-המועצות 9-11